

VILÁG VÁROS

Le kell szállni a magas lóról!

Tosics Iván

A pénzügyi válság a legtöbb európai városban erősen érinti az önkormányzatok költségvetését. Legsürgősebb igényként a szolgáltatások átalakítása merül fel. Kevesebb pénzből már nem lehet a régi szintet fenntartani, választani kell a tartalom csökkentése vagy a szolgáltatás más módon való megszervezése között. Utóbbi azt (is) jelenti, hogy az önkormányzat visszalép a közvetlen szolgáltatás-nyújtó szerepéből egy közvetettebb, szervező szerepkör felé, bekapcsolva az NGO-kat, a civil szférát, lakosságot. Másképpen fogalmazva „leszáll a magas lóról”, és a többi szereplővel egyenrangúvá válva segíti a folyamatokat.

A görög városok vannak a változások élvonalában – kényszerűségből, mert itt a legsúlyosabb a krízis. Kavala 2012-ben nyitotta meg első szociális gyógyszertárát. A válság okozta elszegényedés következtében a lakosság jelentős része a legalapvetőbb gyógyszereket sem tudta megvásárolni. Orvosok, gyógyszerészek és önkéntesek segítségével alakították ki az új szolgáltatást, egy addig üresen álló boltot adva át erre a célra. Az önkéntesek begyűjtötték a felesleges gyógyszereket, a gyógyszerészek ezeket átvizsgálták, és a még alkalmasak az orvosok felügyelete mellett azoknak jutnak, akik egyébként nem tudnának fizetni.

Szolgáltatni ésszerűen s takarékosan

Hasonló alapelven működik az Athén melletti Keratsini város szociális hallelátó boltja. Itt is az önkormányzat által

rendelkezésre bocsátott helyiség jelenti a kiindulópontot. Önkéntesek egy csoportja gyűjti össze a napi halpiacon eladatlanul maradt árut, azt a rászoruló családok számára átadható csomagokba rendezik. A város legszegényebbjeinek listájából felhívnak annyi családot, amennyit a napi készlet lehetővé tesz – így a rászorulóknak sorban állás nélkül jutnak a friss halhoz, ingyen.

Bristolban a városi önkormányzat egy szociális városi kert létrehozásával reagált a növekvő elszegényedésre. Egy városzéli, üres, önkormányzati területen alakították ki egy szociális NGO segítségével, munkanélküliek, drogosok, mozgássérültek és más hátrányos helyzetű emberek jönnek ide dolgozni. Munkájukért cserébe kuponokat kapnak, ezeket beváltva részesülnek a terményekből.

Brémában az önkormányzat egy NGO-val kötött megállapodást az üresen álló

épületek és területek átmeneti hasznosítására. Az innovatív és lelkes fiatalokból álló kis szervezet sok olyan ingatlanra talált érdeklődőt, amelyeket az önkormányzat lebontásra ítélt vagy üresen hagyott volna. Ilyen példa a húsz éve egy udvar lefedésével kialakított belvárosi bevásárlóközpont, amely soha nem működött igazán jól, és az utóbbi években teljesen üresen állt. Ennek tervezett lebontását sikerült elkerülni az üzletek innovatív bérbeadásával. Az átmeneti hasznosítások egy része egyúttal szociális célokat is szolgál, mint azt a képeken látható két átmeneti jelleggel kiadott üzlet (használt ruha, csináld magad kávézó) is bizonyítja.

Tervezés és kormányzás: másként

Ezek a példák, de a korábbi cikkekben bemutatott esetek is azt illusztrálják, hogy innovatív megoldásokkal lehetséges a válság negatív hatásait elkerülni, vagy

Keratsini város szociális hallelátó boltja (az önkormányzat épületének utcafrontján) és az ott dolgozó önkéntesek

Szociális városi kertet alakítottak ki Bristolban mozgássérültek és hátrányos helyzetűek bevonásával

legalábbis enyhíteni. A kulcs a közösségi tulajdonban lévő ingatlanok (utcák, terek, épületek) újszerű hasznosítása, amely különbözik a privatizációtól, de az önkormányzati tulajdonlás hagyományos formáitól is. Ezeket az ingatlanokat 'commons'-ként értelmezve lehetővé kell tenni fenntartható és mindenki által hozzáférhető hasznosításukat a városlakók által igényelt és megszervezett módon, olyan formákban, amelyek egyaránt elterelik a kizárólagos állami, illetve piaci hasznosítás csapdáit.

Európa leginnovatívabb városai a fentiekhez hasonló konkrét projekteken túlmenően szervezési, menedzselési és radikális várospolitikai megoldásokkal is elősegítik a fejlesztés kooperatívabb és igazságosabb, befogadóbb formáinak terjedését.

A hollandiai Amersfoort azt is felismerte, hogy az új megközelítés sikere érdekében elkerülhetetlen az önkormányzati dolgozók továbbképzése. A hagyományos irodai mentalitással szemben a tréningeken a hálózatokkal való kooperáció, a különböző szereplők megértése, a folyamatok terelése szerepelnek hangsúlyosan. Az alkalmazottaknak szerénynek, nyitottnak, kíváncsinak, megközelíthetőnek, kezdeményezőnek, felelősségvállalónak kell lenniük. A polgármester arra ösztönzi őket, hogy minél kevesebb időt

töltsenek az íróasztaluknál, ehelyett járják a települést, beszéljenek a lakókkal, civil szervezetekkel, vállalkozókkal.

Antwerpen a várostervezési módszerek megváltoztatásának egyik úttörője. A LageWeg vegyes használatú terület, amelyen lakóházak mellett lerobbant és jórészt üres ipari épületek is vannak. Első lépésként magáról a tervezési eljárásról konzultálnak az érintettekkel. A megalapodás után minden szereplő maga tervez, a város pedig koordinálja és tereli a folyamatot. Ebben a kölcsönös tanulási folyamatban kell az ipari épületek és üres területek tulajdonosainak, két iskolának és mintegy 150 helyben lakónak kölcsönösen elfogadható kompromisszumra jutnia. A város tehát nem maga készíti a tervet, hanem az érdekeltek bevonását és elképzeléseiknek az egyeztetését ösztönzi a közösségi érdekek hangsúlyozásával és az átmeneti hasznosítások lehetőségeinek felvetésével.

Athénban diákok foglaltak el egy parkot, mielőtt azt parkoló-területté alakították volna. Az önkormányzat a foglalás ténnyét elfogadta, és most a környéken élők közössége működteti a területet, kulturális és közösségi programok szervezésével. Hasonló folyamatok másutt is lezajlanak, Rómában például egy évek óta üresen álló színházat foglaltak el művészek, diákok és a környéken lakók, megnyitva az

épületet mindenki előtt, megakadályozva ezzel a privatizációt.

Az olasz Reggio Emilia különösen innovatív, ha lerobbant területek kezelésére új módszereket kell találni, mert az önkormányzat anyagi lehetőségei elfogytak a hagyományos város-regeneráció folytatására. Egy barnamezős területen, ahol sok bevándorló is él, kölcsönös bizalom alapuló szerződést kötöttek a területen már régóta működő civil szervezetekkel. Ők tudják a legjobban, mik a helyben élők igényei, és milyen kihasználatlan potenciálok állnak rendelkezésre, üres területekben és az ott lakók képességeiben egyaránt. Egy új helyi rendelet ezért lehetővé teszi üres ingatlanok átmeneti hasznosítását, a tulajdoni viszonyokra való tekintet nélkül. Ez pályázati felhívásokon keresztül történik, amelyeket a tulajdonos és mások is megkapnak. A legjobb elképzelések (kulturális, közösségi helyek, bevándorlók által üzemeltetett boltok) átmeneti használati lehetőségekhez jutnak, méltányos bérleti díj fejében. Az önkormányzat felügyeli a folyamatot, és a legtöbb ügyosztály (oktatási, városfejlesztési, egészségügyi, kulturális, bevándorlási, szociális) aktívan részt vesz benne.

A már említett brémai példában a városi önkormányzat többéves szerződést kötött a ZZZ nevű NGO-val üresen álló épületek és területek felkutatására és átmeneti hasz-

Bréma Lloydhof bevásárlóközpontjának ideiglenes hasznosítása használsruha-bolttal és csináld magad kávézóval

nosítására. A kölcsönös bizalom alapuló kapcsolat eredményeként európai szinten is elismert eredményeket értek el, olyanokat, amelyekről a tisztviselők korábban álmodni sem mertek volna. A több száz sikeres projekt között van a használaton kívüli teher-pályaudvar szinte teljeskörű átmeneti hasznosítása kreatív szolgáltatásokkal és üzletekkel, jelentős számú új munkahelyet is teremtve.

A legtöbb esetben az új várospolitikai törekvéseknek határozott politikai irányultságuk is van, a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentésére. A legismertebb példák Spanyolország nagyvárosaiból (Barcelona, Madrid, Valencia) származnak, ahol 2014-ben a nagy pártokhoz képest alternatív polgármestereket választottak meg. Talán a legismertebb közülük Barcelonáé, *Ada Colau*, akinek a programjában harminc olyan sürgős tennivaló szerepel, mint az alapvető jogok biztosítása, munkahely-teremtés, a bankokkal való megegyezés a kilakoltatások megállítására és a bankok által megszerzett üres lakások megfizethető béren történő kiadása. Első lépésként a polgármester fizetését a korábbinak negyedére csökkentette, és megszüntette a hivatali autók használatát.

Az újfajta várospolitika egy fontos eleme a város tulajdonában álló üres területek felhasználása, hogy a rászoruló lakáshoz juthassanak. Erre is Barcelonában

van jó példa, a „szövetkezeti lakáshasználat” bevezetése. Ezek igazi szövetkezetek abban az értelemben, hogy a lakásokhoz jutó családok nem válnak tulajdonossá, 60 évben maximált lakáshasználatot szereznek, amiért moderált használatbavételi díjat és a piacinál alacsonyabb bérleti díjat fizetnek. Az ily módon hasznosított ingatlanok nem követik az inflációs értékelkedést, azaz hosszabb távon is megfizethetőek maradnak.

Bologna az első olyan európai város, amely törvényi garanciát vállal a lakói elképzeléseinek figyelembevételére. A 2014-ben elfogadott törvény új kapcsolatot jelent a vezetés, az aktív városlakók és az ingatlantulajdonosok között, a közösségi és (bizonyos feltételek között a magántulajdonú) ingatlanok „közös és megosztott használatára” irányában. Eddig több mint száz, ebben a szellemben fogant projekt valósult meg.

Erőből? Nem fog menni...

A röviden bemutatott, az erősödő krízis és a hagyományos demokratikus intézményekkel való fokozódó elégedetlenség körülményei között kialakult innovatív elképzelések mind vegyes modellek, nem követik sem a tiszta piaci, sem a tiszta állami megoldásokat. Az ilyen új, akár felülről, akár alulról jövő kezdeményezések nagyon fontosak az európai országok és

városok növekvő „demokrácia deficitjének” kezelésében.

Ahogy a példák mutatják, a helyi önkormányzatoknak sok lehetőségük van a pénzügyi krízis következtében kialakult kedvezőtlen tendenciák megváltoztatására. Ennek kulcsa a lakosokkal, civil és piaci szereplőkkel való viszony új alapokra helyezése, az üres területek újfajta hasznosítása és a szolgáltatások innovatív megszervezése alapján.

A példák arra intenek, hogy az önkormányzatoknak nemcsak engedniük kell az „alulról jövő” új típusú elképzelések érvényesülését, de maguk is aktívan kell fellépjenek ilyenek kezdeményezésére.

A mai magyar helyzet sajnos nem kedvez a fenti tendenciák érvényesülésének. Alulról jövő kezdeményezések még csak lennének, és sok a példa innovatív civil és lakossági elképzelésekre. A kormányzati és az önkormányzati szféra azonban a legkritikább esetekben együttműködő, arra pedig szinte egyáltalán nincs példa, hogy kezdeményezően lépjenek fel új kooperációk kialakítására.

Amíg az uralkodó tendencia az erőből politikázás, a lakossági konzultációk nélküli projekt-tervezés és a végrehajtás mindenáron, minden ellenkezést legyűrő megvalósítása, addig esély sincsen a bemutatott példákhoz hasonló innovációkra, és a helyi demokrácia erősítésére Magyarországon, Budapesten. ●